

ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นผู้ที่ผ่านโลกมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นทรัพยากรมนุษย์อันมีคุณค่าต่อสังคม เปรียบเสมือนกับคลังวิทยาการที่บุคคลรุ่นหลังจะได้ใช้ประโยชน์ เพื่อให้มนุษยชาติได้ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ องค์การอนามัยโลกจึงได้กำหนดให้ พ.ศ. 2525 เป็นปีผู้สูงอายุ โดยมีคำขวัญว่า "Add Lives to Years" หรือ "พิทักษ์อนามัย ผู้สูงวัยอายุยืน" จากการประชุมสมัชชาโลกเกี่ยวกับผู้สูงอายุ องค์การสหประชาชาติได้คาดการณ์ว่าใน ค.ศ. 2000 ผู้สูงอายุทั่วโลกจะมีจำนวนประมาณ 580 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นสองเท่าของประชากรผู้สูงอายุใน ค.ศ. 1970 โดยประมาณ 280 ล้านคน จะอยู่ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ถ้าคิดจากอัตราส่วนการเพิ่มของประชากรพบว่า ร้อยละการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกจะมีประมาณร้อยละ 52 แต่อัตราการเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุกลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 102 ด้วยเหตุนี้ ผู้สูงอายุจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของโครงสร้างอายุของประชากรในอนาคต^{1/}

เมื่อพิจารณาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4-7 จะพบได้ว่าการมองปัญหาและเสนอมาตรการแก้ไขเกี่ยวกับผู้สูงอายุในแง่ของการให้บริการและสวัสดิการที่จำเป็นให้เพียงพอเท่านั้น การพิจารณาทางด้านสังคมจิตวิทยายังไม่ปรากฏออกมาเป็นแนวทางที่ชัดเจน

ในแง่ของผลงานทางวิชาการนั้น ตัวแปรที่มีผู้นิยมศึกษาและตีพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดได้แก่ ตัวแปรทางด้านสุขภาพอนามัย^{2/} ส่วนตัวแปรที่มีการศึกษากันน้อยก็คือตัวแปรด้านสังคมจิตวิทยา ในขณะที่ต่างประเทศได้มีการศึกษาเรื่องนี้กันอย่างมากร้อยละก็ตาม ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะส่วนของความพึงพอใจในเชิงสังคมจิตวิทยาเท่านั้น โดยจำแนกออกเป็น 3 ประเด็นคือ (1) ทฤษฎีความพึงพอใจทั่วไป (2) วรรณกรรมของต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง (3) วรรณกรรมของไทยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีความพึงพอใจ ถ้าพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบ ความพึงพอใจอาจเปรียบได้ดั่งกับสุขภาพของมนุษย์ ซึ่งต้องการความเอาใจใส่ดูแลให้มีสภาพที่ดีอยู่เสมอ ผู้ที่มีความพึงพอใจสูงย่อมเปรียบเสมือนกับบุคคลที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง พร้อมทั้งจะทำงานด้วยความเข้มแข็งอย่างเต็มความสามารถ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ความพึงพอใจเป็นเรื่องของสภาพจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล ดังนั้นบุคคลที่มีความพึงพอใจสูงก็就会有ความสนใจ ตั้งใจและกระตือรือร้นในการทำงาน ในทางตรงกันข้ามถ้าความต้องการของบุคคลได้รับการปฏิเสธหรือมีความพึงพอใจในการทำงานต่ำ บุคคลก็จะไม่สนใจขาดความตั้งใจและไม่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน^{4/} หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า บุคคลจะมีความพึงพอใจ ถ้าหากเขาได้รับสิ่งที่ต้องการ และถ้าได้รับมากขึ้นก็จะมี ความพอใจมากขึ้น แต่ถ้าไม่ได้รับหรือได้รับน้อยลงก็จะเกิดความไม่พอใจขึ้น^{5/}

สำหรับนักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับความพึงพอใจมี เช่น Maslow เขาได้เสนอทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้น โดยได้เสนอว่าความต้องการของบุคคลนั้นจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องจากความต้องการในระดับต่ำไปสู่ความต้องการในระดับที่สูงขึ้น โดยมีลำดับขั้นของความต้องการอยู่ 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย ความต้องการทางสังคม ความต้องการได้รับการยกย่องสรรเสริญและความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความรู้สึกนึกคิด^{6/} ทฤษฎีนี้มีผลงานสนับสนุนมากมาย^{7/}

Taylor ได้เสนอว่า การให้เงินเป็นรางวัลตอบแทนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการทำงานของบุคคล^{8/}

Herzberg และคณะได้ทำการศึกษาเพื่อต้องการทราบว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของบุคคล จากการศึกษาพบว่า มีปัจจัยอยู่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ ได้แก่ Motivators (ประกอบด้วย การประสบความสำเร็จ การยอมรับ สภาพของงาน ความรับผิดชอบและความก้าวหน้า) และ Hygiene

Factors (ประกอบด้วยนโยบายและการบริหาร การนิเทศ เงินเดือน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเงื่อนไขในการทำงาน)^{9/} อย่างไรก็ตาม ผลงานของเฮิร์ชเบิร์กก็ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมาย เมื่อปรากฏว่าในหลายกรณี ผลลัพธ์ไม่ได้ออกมาดังเช่นที่เฮิร์ชเบิร์กได้ศึกษาไว้^{10/}

ในส่วนของการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจนั้น พบว่าความพึงพอใจโดยทั่วไปจะไม่มีความสัมพันธ์กับลักษณะส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ สถานภาพการสมรส เป็นต้น^{11/} แต่ผลสรุปต่อประเด็นนี้ยังไม่แน่นอน เพราะผลงานหลายชิ้นบ่งชี้ว่า อายุ เพศและสถานภาพการสมรส ก็มีส่วนทำให้เกิดความพึงพอใจได้เช่นกัน^{12/}

2. วรรณกรรมของต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของความพึงพอใจเชิงสังคมจิตวิทยาของผู้สูงอายุนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านศึกษาและมีผลสรุปดังนี้

2.1 ความพึงพอใจของผู้สูงอายุเปรียบเทียบระหว่างเมืองและชนบท

(1) Fumie Kumagai^{13/} ได้ศึกษาความพึงพอใจระหว่างผู้สูงอายุญี่ปุ่นในเขตเมืองและเขตชนบท กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษาประกอบด้วยบุคคลที่มีอายุเฉลี่ย 85 ปี 60 ปี และ 35 ปีตามลำดับ บุคคลเหล่านี้อาศัยอยู่ในเขต Setagaya ku ของเมืองโตเกียวและเขต Yamato machi ในจังหวัด Niigata ทางตอนเหนือของญี่ปุ่น ผลการทดสอบพบว่า ความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเมืองและเขตชนบทไม่แตกต่างกัน

(2) Wenger^{14/} ได้นำเอาข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวเวลส์ในชนบทมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาผู้สูงอายุในเขตเมืองของประเทศอังกฤษ ผลการวิเคราะห์พบว่า (ก) ความพึงพอใจจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในครอบครัวของผู้สูงอายุในชนบทสูงกว่าผู้สูงอายุในเมือง (ข) ผู้สูงอายุที่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านสูง มีแนวโน้มจะเข้าไปเป็นสมาชิกของกลุ่มอาสาสมัคร เป็นสมาชิกของกลุ่มทางศาสนาและจะเข้าไปมีส่วน

ร่วมในการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่วนรวมมากขึ้น (ค) การพึ่งพาครอบครัวของผู้สูงอายุจะลดลง

(3) Hynson, Jr.^{15/} ได้ทำการวิเคราะห์เพื่อดูว่า ชอบเขตของความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและเขตชนบทที่มีต่อครอบครัว ชุมชนบุคคลอื่นและตนเอง แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ผลลัพธ์ที่ได้ก็คือ ผู้สูงอายุในเขตเมืองมีความพึงพอใจน้อยกว่าผู้สูงอายุในเขตชนบทในทุกด้าน ยกเว้นต่อครอบครัว

2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุ

(1) Wood & Robertson^{16/} ได้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีสถานะเป็นปู่และย่าจำนวน 132 คน และ 125 คนตามลำดับที่อาศัยอยู่ในบริเวณของกลุ่มคนงานในเมืองเม็กซิกัน มลรัฐวิสคอนซิน เพื่อต้องการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนวัยเดียวกัน ที่มีต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ผลลัพธ์พบว่าเพื่อนมีความสำคัญมากกว่าหลานในการช่วยรักษาความพึงพอใจของผู้สูงอายุ

(2) Seelbach and Hansen^{17/} ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของผู้สูงอายุกับการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ตัวอย่างที่นำมาศึกษา ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์และในชุมชนจำนวน 160 คน และ 207 คนตามลำดับ ผลลัพธ์พบว่า แม้อยู่ละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างจะพึงพอใจกับการมีปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว แต่ความพึงพอใจระหว่างสองกลุ่มก็ยังปรากฏข้อแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

(3) Glenn & McLanahan^{18/} ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจ 6 ครั้ง ระหว่าง พ.ศ. 2516-2521 เพื่อคาดการณ์ผลของการมีบุตรหลานต่อความสุขและความพึงพอใจของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่นำมาศึกษาได้แก่ คนชราที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปที่ไม่มียุติภัยต่ำกว่า 18 ปีอาศัยอยู่ด้วย จากการวิเคราะห์พบว่าผลกระทบต่อความสุขของผู้สูงอายุมีแนวโน้มเป็นไปในทางลบหรือไม่ อาจบ่งชี้ได้ อย่างไรก็ตามผลทางลบจะเห็นได้ชัดในกรณีของชนผิวขาวที่มีการศึกษาสูง ส่วนผลกระทบต่อนิติต่าง ๆ ของความพึง

พอใจนั้นจะผสมกันไป โดยผลทางบวกจะพบได้ในกลุ่มสตรีวัยสาวที่ยังไม่แต่งงาน ส่วน
ผลทางลบจะปรากฏในกลุ่มชายวัยสาวที่มีการศึกษาสูงและในกลุ่มชายวัยค่า

(4) Snider^{19/} ได้สำรวจความพึงพอใจในชีวิต สุขภาพและความ
ต้องการของผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปจำนวน 428
คน ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษามีทั้งตัวแปรอัตรวิสัย ประนัยและตัวแปรพฤติกรรม ผลการ
วิเคราะห์พบว่า สุขภาพเป็นตัวแปรที่อธิบายความพึงพอใจได้มากกว่าตัวแปรสถานะทาง
เศรษฐกิจและสังคม การกระทำกิจกรรมหรือภูมิหลัง ตัวแปรอัตรวิสัยหรือตัวแปรทัศนคติ
จะอธิบายได้ดีกว่าตัวแปรประนัยหรือตัวแปรพฤติกรรม อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่ตัว
แปรสุขภาพเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ หากแต่การรับรู้เกี่ยวกับสุขภาพก็ยังเป็น
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจอย่างมากด้วยเช่นกัน

(5) Fengler et al^{20/} ได้เปรียบเทียบความพึงพอใจระหว่างผู้
สูงอายุกลุ่มต่าง ๆ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความต้องการและสถานภาพของผู้
สูงอายุอเมริกันอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปจำนวน 1,400 คน ผลการวิจัยพบว่า (ก) ผู้สูง
อายุที่อาศัยอยู่กับบุคคลอื่นจะมีสมรรถนะในการปฏิบัติงานและมีรายได้ต่ำกว่าผู้สูงอายุที่
อยู่กับคู่สมรส (ข) ผู้สูงอายุในครอบครัวที่อยู่ครบทั้ง 3 รุ่นจะมีความพึงพอใจทั่วไปใน
ชีวิตค่า (ค) กลุ่มเป้าหมายจะมีความพึงพอใจค่า (ง) ผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่พอเพียง
หรือที่มีปัญหาเกี่ยวกับการเดินทางหรือที่ไม่มีใครคอยดูแลเวลาฉุกเฉิน มักจะมีความพึงพ
พอใจในชีวิตค่า

(6) Kennedy et al^{21/} ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ
ของผู้สูงอายุ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจำนวน 1,200 คน และทดสอบโดย
ใช้การวิเคราะห์เส้นโยง ตัวแปรทำนายประกอบด้วยสุขภาพที่ประเมินด้วยตนเอง รายได้
ที่อยู่อาศัยและการเดินทาง ผลลัพธ์พบว่า สุขภาพเป็นตัวแปรที่อธิบายความพึงพอใจของผู้
สูงอายุได้ดีที่สุด ในขณะที่รายได้ ที่อยู่อาศัย และการเดินทางจะส่งผลกระทบต่อ
ตัวแปรสุขภาพ

(7) Lee & Ellithorpe^{22/} ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุและการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว โดยการทดสอบแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุจำนวน 403 คน ผลจากการวิจัยพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของผู้สูงอายุและการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว

(8) Mancini et al^{23/} ได้ศึกษาความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ การวิจัยกระทำโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุจำนวน 74 คน ที่อาศัยอยู่ในเคหะของรัฐบาลในเมืองทางตอนใต้ของสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 91 ของผู้สูงอายุจะติดต่อกับผู้สูงอายุด้วยกัน โดยร้อยละ 58 จะไปเยี่ยมด้วยตนเองกับบุตรหลาน และอีกร้อยละ 33 จะไปเยี่ยมกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุตรหลาน อย่างไรก็ตาม การติดต่อกับทางโทรศัพท์กับผู้สูงอายุด้วยกันจะมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจมากกว่าอย่างอื่น

(9) Lowry^{24/} ได้วิจัยผลกระทบของปัจจัยสุขภาพ ระดับของการทำกิจกรรมและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คนชราที่มีอายุตั้งแต่ 64 ปีขึ้นไปจำนวน 231 คน ในมลรัฐนิวยอร์ก ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์หาคัดลอกพบพบว่า ปัจจัยด้านสุขภาพ ความต่อเนื่องในการทำงานและระดับของการทำกิจกรรมมีนัยสำคัญต่อความพึงพอใจในปัจจุบัน สำหรับความต่อเนื่องในการทำงานนั้นยังสามารถอธิบายความพึงพอใจทั้งในอดีตและในอนาคตได้ดีอีกด้วย ส่วนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นจะมีนัยสำคัญในการทำนายสถานะของแต่ละบุคคลเมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงในความพึงพอใจที่ได้คาดการณ์ไว้

(10) Rao & Rao^{25/} ได้วิจัยอิทธิพลของเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพและความใกล้ชิดคุ้นเคยในการอธิบายความแตกต่างเกี่ยวกับความพึงพอใจระหว่างเพศ โดยใช้ตัวอย่างจากผู้สูงอายุผิวดำจำนวน 240 คน การวิเคราะห์หาคัดลอกพบแสดงให้เห็นว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความพึงพอใจของผู้สูงอายุชายและหญิงได้ร้อยละ 52 และ

19 ตามลำดับ โดย 6 ตัวแปรสามารถอธิบายความพึงพอใจของเพศชายและมีเพียง 2 ตัวแปรเท่านั้นที่สามารถอธิบายความพึงพอใจของเพศหญิงได้

(11) Jirovec et al^{26/} ได้สำรวจผลกระทบของที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุในเขตเมือง จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ผลการทดสอบพบว่า ความพึงพอใจเป็นฟังก์ชันของสิ่งแวดล้อมอย่างมาก

(12) A. Singh^{27/} ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุจำนวน 61 คนที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์ 4 แห่ง ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยสุขภาพ ระยะเวลาของการอยู่อาศัย ในสถานสงเคราะห์และคุณภาพและความถี่ของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ไม่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ ในขณะที่ความเชื่อในศาสนา ความเป็นอิสระและทัศนคติที่มีต่อเพื่อนสนิทจะเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุ

(13) Goudy & Goudeau, Jr.^{28/} ได้สำรวจความคิดเห็นจากผู้สูงอายุจำนวน 2,300 คนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปในเมืองเล็ก ๆ ของไอโอวา ผลการวิจัยพบว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกันจะมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ ขณะที่การมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวไม่มีอิทธิพลแต่ประการใด สำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนจะมีความสัมพันธ์สูงกับความพึงพอใจของผู้สูงอายุ

(14) D' Amato^{29/} ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุ โดยใช้แบบสอบถามที่ได้จากการสำรวจคนชราที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไประดับประเทศ ใน พ.ศ. 2518 จำนวน 2,143 คน การทดสอบข้อมูลใช้การวิเคราะห์ถดถอยพบ ผลลัพธ์พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุได้แก่ รายได้ สุขภาพ การมีบุตรครอง การมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวและการทำงานทั้งในอดีตและปัจจุบัน

(15) Hawley & Chamley^{30/} ได้ศึกษาคนชรา (อายุ 61-91 ปี) จำนวน 50 คน ในศูนย์คนชราทางตอนใต้ของแคลิฟอร์เนีย เพื่อดูว่ามีบุคคลใดบ้างที่มีความสำคัญต่อชีวิตของคนชรา ลักษณะที่บ่งชี้ความสัมพันธ์จะมีดังต่อไปนี้ มีความจริงใจ การติดต่อแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เป็นมิตรและมีความรับผิดชอบ ผลลัพธ์พบว่า คนชราจะพึง

พอใจกับเพื่อนวัยเดียวกันมากกว่าเพื่อนบ้าน ส่วนการมีปฏิสัมพันธ์กับบุตรหลานไม่มีผล
ต่อความพึงพอใจของชนชรา

(16) Snell & Matthews^{31/} ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุทั้งชายและ
หญิงในออนตาริโอ จำนวน 450 คน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การมีปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว
จะมีระดับที่เหมาะสมอยู่ระดับหนึ่ง ถ้ามีมากเกินไปจะทำให้ความพึงพอใจของผู้สูง
อายุลดลง

(17) McKenzie & Campbell^{32/} ได้ตรวจสอบความสัมพันธ์เชิง
สาเหตุและผลของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้สูงอายุชาวอเมริกัน ความพึง
พอใจจำแนกออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ ความสุขและขวัญโดยใช้การวิเคราะห์ปัจจัยจากข้อ
มูลการสำรวจผู้สูงอายุใน พ.ศ. 1981 ตัวแปรอิสระที่นำมาทดสอบประกอบด้วย เชื้อชาติ
สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ส่วนตัวแปรแทรกซ้อนที่นำมาเข้าสมการด้วย ได้แก่ สุข
ภาพที่ประเมินด้วยตนเองและปัญหาที่เกิดจากประสบการณ์ ตัวแปรทั้งหมดทดสอบโดยใช้
การวิเคราะห์เส้นทาง ผลการทดสอบพบว่า เชื้อชาติและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม
จะมีผลต่อความพึงพอใจผ่านทางตัวแปรแทรกซ้อนและตัวแปรแทรกซ้อนทั้งสองจะเป็นตัว
ทำนายโดยตรงที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อความสุขและขวัญของผู้สูงอายุ

3. วรรณกรรมของไทยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยของคนไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังมีอยู่
น้อยมาก ผลงานที่ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจมีดังนี้

(1) เขมิกา ยามะรัต^{33/} ได้ศึกษาความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็น
ข้าราชการบำนาญของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จำนวน 319 คน ประเด็นที่ศึกษาได้
แก่ ระดับความพึงพอใจในชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในชีวิตกับลักษณะ
ภูมิหลังทางสังคม และได้ศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม สุขภาพ
เศรษฐกิจ กิจกรรมและปัจจัยด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ผลลัพธ์พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่
มีความพึงพอใจในชีวิตสูง และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตมากที่สุดก็
คือ การมีส่วนร่วมทางสังคม รองลงไปได้แก่ ความสัมพันธ์กับครอบครัว สุขภาพ ฐานะ

ทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์กับญาติ นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุไทยมีความสุขกับการได้มีกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวและสังคมมากกว่าการถอนตัวออกจากสังคม

(2) บุญยืน สุภาพ^{34/} ได้ศึกษาเปรียบเทียบปัญหาความต้องการและโลกทัศน์ของชนชราในสถานสงเคราะห์ของรัฐบาลคือ สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค 60 คน สถานสงเคราะห์คนชราภาคตะวันออก ชลบุรี 40 คน และสถานสงเคราะห์คนชราวิวัฒนาวิลาสของเอกชนที่สมุทรปราการ 100 คน โดยศึกษาปัญหาที่เป็นสาเหตุให้คนชราตัดสินใจเข้ารับการสงเคราะห์ ความต้องการและโลกทัศน์ของชนชรา ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ปัญหาที่ทำให้คนชราตัดสินใจเข้ารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ของรัฐบาลและเอกชนต่างเหมือนกันคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจหรือการขาดทุนทรัพย์ในการเลี้ยงชีพ ส่วนความพอใจของคนชราต่อบริการในสถานสงเคราะห์ของรัฐบาลและเอกชนต่างก็มีความพอใจใกล้เคียงกัน นอกจากนี้คนชราในสถานสงเคราะห์ทั้งสองแห่งยังมีความต้องการตรงกันคือ มีความต้องการทางกายเป็นประการแรกและเป็นความต้องการที่สำคัญที่สุดของความต้องการทั้งหมด

(3) อนันดา^{35/} ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาจากสมาชิกของศูนย์ผู้สูงอายุปิยะมัลย์ 137 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการมากในเรื่องของจิตใจและความรู้ที่ช่วยในการปรับตนเองให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของวัยและสิ่งแวดล้อม ส่วนความต้องการทำงานเพื่อให้มีรายได้และความต้องการทางสังคมผู้สูงอายุจะมีความต้องการน้อย

จากทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้นทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นตัวแปรที่ต้องการศึกษาดังนี้

1. ตัวแปรตาม จำแนกออกเป็น 3 ตัวแปร ได้แก่ ความพึงพอใจรวม ความพึงพอใจด้านจิตใจ และความพึงพอใจด้านวัตถุ
2. ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย สุขภาพ การพึ่งพา การมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกัน

อุปสงค์ของผู้สูงอายุ อุปทานของผู้สูงอายุ การปรับตัวของผู้สูงอายุ และความคาดหวัง
ของผู้สูงอายุ.

PAYAP UNIVERSITY

เชิงอรรถ

- 1) W.H. Kerrigan, "World Assembly on Aging", Bangkok Post (November 18, 1981), p. 4.
- 2) ตัวอย่างเช่น ประสพ รัตนกร, "สุขภาพจิตผู้สูงอายุ", คู่มือทัศนบำบัดพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ, 2525, หน้า 64-69, ประดิษฐ์ ตันสุรรัต, "การแก้และความชรา", ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกายวิภาคและสรีรวิทยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505), จงกล มหาวัจน์, "การดูแลผู้สูงอายุ", วารสารสุขภาพศึกษา, 7 (ก.ค. - ก.ย. 2527), หน้า 17-21, เสนอ อินทรสุขศรี, คนชรา (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล, 2514), ประพันธ์ เติมชัย, "ความรู้เกี่ยวกับโรคในผู้สูงอายุและคนพิการ", เอกสารการฝึกอบรมกายภาพบำบัด, กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ 2515, ถาวรธรรม เสวตธรรม, "โรคของผู้สูงอายุ", เอกสารฝึกอบรมนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ รุ่นที่ 2, 30 มีนาคม 2514, อานันท์ สุคนธาภิรมย์, "การสงเคราะห์สุขภาพจิตของผู้สูงอายุ", เอกสารการฝึกอบรมกายภาพบำบัด, กองสวัสดิการสงเคราะห์, 2515, อัมพร โอตระกูล, "สุขภาพจิตผู้สูงอายุ", วารสารสุขภาพศึกษา, 7 (ก.ค. - ก.ย. 2527), หน้า 28 - 44, พีระสิทธิ์ คำวนศิลป์ และคณะ, ความทันสมัย ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองและปัญหาบางประการของคนชรา, สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2523, บุญยืน สุภาพ, "การศึกษาเปรียบเทียบปัญหาความต้องการและโลกทัศน์ของคนชราในสถานสงเคราะห์ของรัฐบาลและเอกชน", วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยา มนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522, จารุวรรณ เหมะขร และพิมพ์พรรณ ศิลปสุวรรณ, "ความต้องการทางสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ", วารสารสุขภาพศึกษา, 7 (ก.ค. - ก.ย. 2527), หน้า 62-70, จิราพร สุวรรณเกษม, "โลกสดใสในวัยสูงอายุ", คู่มือทัศนบำบัดพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ, 2525, หน้า 46-51.

3. V.L. Bengtson et al., Modernization, Modernity, and Perceptions of Aging : A Cross Cultural Study", Journal of Gerontology, 30(6), pp. 688 - 695; J.E.Birren & K.W. Schaie (eds.), Handbook of the Psychology of Aging (N.Y. : Van Nostrand Reinhold, 1977); F.M. Carp, "Impact of Improved Living Environment on Health and Life Expectancy", The Gerontology, 17(3) : 242 - 249; D.O. Cowgill & L.D. Holmes (eds.), Aging and Modernization (N.Y.: Appleton - Century - Crofts, 1972); R.H. Binstock & E. Shanas 'eds.), Handbook of Aging and the Social Sciences (N.Y.: Van Nostrand Reinhold, 1976); B.R.Herzog (ed.), Aging and Income (N.Y.: Human Sciences Press, 1978); F.W. Stirner, "The Transportation Needs of the Elderly in a large Urban Environment", The Gerontologist, 18(2): 207 - 211; R.J. Struyk, "The Housing Situation of Elderly Americans", The Gerontologist, 17(2), pp.130-139; I.H. Simpson et al (eds.), Social Aspects of Aging (Durham, N.C.: Duke University Press, 1966; J.E. Birren, The Psychology of Aging (N.J.: Prentice Hall, 1964).
4. K. Davis, Human Relations at Work (N.Y.: McGraw-Hill, 1967), p.77; F.J. Roethlisberger & W.J. Dickson, Management and the Worker (Mass.: Harvard University Press, 1964); D.J. Lawless, Effective Management : Social Psychological Approach (N.J.: Prentice Hall, 1972), pp. 119 - 121.

5. A.K. Korman, Industrial and Organizational Psychology (N.J.: Prentice Hall, 1979), p. 139.
6. A.H. Maslow, "A Theory of Human Motivation", Psychological Review (July 1943); pp. 370 - 396; A.H. Maslow, Motivation and Personality (N.Y.: Harper & Row, 1970), ch. 4.
7. A. Davis, "The Motivation of the Underprivileged Worker", in W.F. Whyte (ed.), Industry and Society (N.Y.: McGraw Hill, 1946), pp. 84 - 106; R.J. Pellegrin & C.H. Coates, "Executives and Supervisors : Contrasting Definitions of Career Success", ASQ, 1(1957), pp. 506 - 517; R. Centers, "Motivational Aspects of Occupational Stratification", Journal of Social Psychology, 28(1948), pp. 187 - 217; N.C. Morse & R.S. Weiss, "The Function and Meaning of Work and the Job", American Sociological Review, 20(1955), pp. 191 - 198; E.L. Lyman, "Occupational Differences in the Value Attached to Work", American Journal of Sociology, 61(1955), pp. 138 - 144.
8. F.W. Taylor, The Principle of Scientific Management (N.Y.: Norton, 1967).
9. F.Herzberg et al., The Motivation to Work (N.Y.: John Wiley & Sons, 1959).
10. D.F. Schwab et al, "A Test of the Adequacy of the Two Factor Theory as a Predictor of Self Report Performance Effects" Personnel Psychology, 24(1971), pp. 293 - 303; C.A.

- Lindsay et al, "The Herzberg Theory : A Critique and Reformulation", Journal of Applied Psychology (August 1967), pp. 330 - 339; M.D. Dunnette et al, "Factors Contributing to Job Satisfaction and Job Dissatisfaction in Six Occupational Groups", Organizational Behavior and Human Performance (May 1967), pp. 143 - 174; C.L. Hulin & P.A. Smith, "An Empirical Investigation of Two Implications of the Two Factor Theory of Job Satisfaction", Journal of Applied Psychology (October 1967), pp. 396-402.
11. P. Ash, "The SRA Employee Inventory : A Statistical Analysis", Personnel Psychology (Autumn 1954), p. 338.
12. R.E. Bernberg, "Socio Psychological Factors in Industrial Morale : Relation of Age to Morale", Personnel Psychology (Autumn 1954), pp. 395 - 399; D.S. Saleh & J.L. Otis, "Age and Level of Job Satisfaction", Personnel Psychology (Winter 1964), pp. 425 - 430; D.J. Rachman & L.J. Kemp, "Are Byers Happy in Their Job", Journal of Retailing, 40(1964), pp. 1 - 10.
13. Fumie Kumagai, "Satisfaction among Rural and Urban Japanese Elderly in Three Generation Families", Journal of Cross Cultural Gerontology, 2, 3(July 1987), pp. 225 - 239.
14. G.C. Wenger, "Ageing in Rural Communities : Family Contacts and Community Integration", Ageing and Society, 2, 2 (July 1982), pp. 211 - 229.

15. L.M. Hynson, Jr. "Rural Urban Differences in Satisfaction Among the Elderly", Rural Sociology, 40, 1(Spring 1975), pp. 64 - 66.
16. V. Wood and J.F. Robertson, "Friendship and Kinship Interaction : Differential Effect on the Morale of the Elderly", Journal of Marriage and the Family, 40, 2(May 1978), pp. 367 - 375.
17. W.C. Seelbach & C.J. Hansen, "Satisfaction with Family Relations among the Elderly", Family Relations, 29, 1 (Jan. 1980), pp. 90 - 96.
18. N.D. Glenn & S. McLanahan, "The Effect of Offspring on the Psychological Well being of Older Adults", Journal of Marriage and the Family, 43, 2(May 1981), pp. 409 - 421.
19. E.L. Snider, "Explaining Life Satisfaction : It's the Elderly's Attitude That Count", Social Science Quarterly, 61, 2(Sept. 1980), pp. 253 - 263.
20. A.P. Fengler et al, "Later Life Satisfaction and Household Structure : Living with Others and Living alone", Ageing and Society, 3, 3(Nov. 1983), pp. 357 - 377.
21. C.A. Kennedy et al, "The Relative Strength of Health as a Predictor of Life Satisfaction", International Social Science Review, 58, 2(Spring 1983), pp. 97 - 102.
22. G.R. Lee & E. Ellithorpe, "Intergenerational Exchange and Subjective Well being among the Elderly", Journal of Marriage and the Family, 44, 1(Feb. 1982), pp. 217 - 224.

23. J.A. Mancini et al, "Social Network Interaction among Older Adults : Implications for Life Satisfaction", Human Relations, 33, 8(Aug. 1980), pp. 543 - 554.
24. J.H. Lowry, "Life Satisfaction Time Components among the Elderly : Toward Understanding the Contribution of Predictor Variables", Research on Aging, 6, 3(Sept. 1984), pp. 417 - 431.
25. V.V.P. Rao & V.N. Rao, "Determinants of Life Satisfaction among Black Elderly", Activities, Adaptation and Aging, 3, 2(Winter 1982), pp. 35 - 48.
26. R.L. Jirovec et al, "Residential Satisfaction as a Function of Micro and Macro Environmental Conditions among Urban Elderly Men", Research on Aging, 7, 4(Dec. 1985), pp. 601 - 616.
27. A. Singh, "Predictors of Life Satisfaction among the Urban Institutionalized Elderly", Guru Nanak Journal of Sociology, 7, 1(April 1986), pp. 81 - 91.
28. W.J. Goudy & J.F. Goudeau, Jr., "Social Ties and Life Satisfaction of Older Persons : Another Evaluation", Journal of Gerontological Social Work, 4, 1(Fall 1981), pp. 35 - 50.
29. T.J. D' Amato, "Factors Causing Variation in the Life Satisfaction of the Elderly", National Journal of Sociology, 1, 1(Spring 1987), pp. 54 - 72.

30. P. Hawley & J.D. Chamley, "Older Persons' Perceptions of the Quality of Their Human Support Systems", Ageing and Society, 6, 3(Sept. 1986), pp. 295 - 312.
31. L.M. Snell & A.M. Matthews, "Family Interaction of the Young-Old : Social Exchange as an Explanation of the Qualitative and Quantitative Experience", Social Indicators Research, 18, 4(Nov. 1986), pp. 395 - 407.
32. B. Mckenzie & J. Campbell, "Race, Socio-Economic Status, and the Subjective Well Being of Older Americans", International Journal of Aging and Human Development, 25, 1(1987), pp. 43 - 61.
33. เขมิกา ยามะรัต, ความพึงพอใจในชีวิตของคนชรา : ศึกษากรณีข้าราชการบำนาญกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
34. บุญยืน สุภาพ, "การศึกษาเปรียบเทียบ ปัญหา ความต้องการและโลกทัศน์ของคนชราในสถานสงเคราะห์ของรัฐบาลและเอกชน", วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
35. อนันดา ชัยเนตร, "สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ผู้สูงอายุปิยะมัลย์", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534.